

bum 144. sz. képe (Tasting the wine) két jóvialis, bajszos magyar gazdát ábrázol, természetesen alkonyban, vélhetően pince előtt, kalapban. Az ilyesfajta önreklámmal nem is az a legnagyobb probléma, hogy megszégyenítő. Hiszen mindez tulajdonképpen nem ránk tartozik. E köteteket nem nekünk, s valójában nem is rólunk írták. A mai magyarok legfeljebb kiszolgáló személyzetként játszanak szerepet a Corvina Kiadó élménydús képei nyomán ide-seregülő külföldiek számára. S ez rendszerben is lenne. Azonban a Corvina szerkesztői – úgy látszik – valóságként élik át a különös Magyarország álmát.

Végre is Örkény István legendás *Nézzünk bizakodva a jövőbe!* című egyperces novellájában pontosan ez áll: „Körülbelül száztiz-száztizöt év múlva, egy szép nyári napon soron kívül megkondítják majd az ország összes harangját. Sokan rá se hederítenek, pedig az a csengés-bongás nagy változások hírnöke lesz! Addigra Visegrádon újjáépül az egykori királyi palota, sosem látott pompával, óriási termekkel, függőkertekkel... Visegrád akkor már rég nem ennek a csöppnyi kis országnak lesz a székhelye, hanem a Dunai Magyar Köztársaságnak, melynek négy vagy öt tenger mossa partjait...”

Am e kötetekben nyoma sincs az iróniának. Így aztán a művéség és modorosság tombolása átlátszó hazugsággá változtatja a képeket, és ez már az üzletet is ronthatja. Tudott dolog, hogy a reklám mindig stilizál, de egy dolog az alkonyati ellenfényel előtött domboldal boldog-lankájának képe, s más a szédelgő ígéretés és hazudozás.

Kár volt elvenni a fotográfusok szabadságát, visszavonni a szakmájuk gyakorlásához való jogot. Bizonyos, hogy lehetett volna másképpen is. Lehetett volna szabadabban, több méltósággal, szellemi partnernek tekintve a fotográfusokat, s nem mindig csak arra sandítani, hogy mi is hozhatja a legtöbb profitot. Hátha van, akit – szemben e kötetek elgondolóiival – taszít a giccs, s unalommal tölt el az információt nem tartalmazó, esztétikai minőséget nélkülöző képek özöne.

1988 októberében jelent meg pl. az *Autrement* 34. számaként a *Budapest*

– *Danube Blues* című kötet, melyet a lehetséges megoldások egyikéként ajánlhatunk az olvasók figyelmébe. Az igényes kötet – egyébként fekete-fehér – képanyagára utalva hadd idézzem fel annak címlapján és 101. oldalán is szereplő Karl Kugel (VU), a Margit híd közepén készült, a Dunát, a Parlamentet, a Lánchidat, szinte a teljes városi panorámát ábrázoló felvételét.

E kép maximális mértékben kihasználja az impresszionizmus korában a japanizmusból „visszavett” perspektívaértelmezés, a hangsúlyozott előtér és a távolban elmosódó háttér montázsát. A középtér hiánya mindig a keletiek képmegoldását, az álomszerű lebegést idézi fel, ahogyan azt e fotográfián is láthatjuk. Karl Kugel nem várta meg a Pesten ritkán ragyogó verőfényt, képe esőben, ködben, szinte félhomályban készült, ennek megfelelően nem is terhelte agyon részletekkel. Az előtér főtémája, a Margit híd szigetre átvezető lépcsőinek korlátja vezeti tovább a tekintetet a Dunára, és a partokra, a Város színpadaira. A híd és a lépcső baluszteres korlátja tovább erősíti a színpadi érzést, s felhívja a néző figyelmét saját, kívülálló státuszára. S csak ezután áll elénk a Város, ködben, homályban, kiismerhetetlenül, ígéretesen. Semmi sem bizonyos, semmi sem evidens.

Egy ilyen városban, egy ilyen színhelyen még minden lehetséges. A kép épp annyit rejt el, mint amennyit ígér. Budapest, lám csak – nyugati szemmel nézvést – a folyó túlszárnyán terül el, idegen, felfedezendő, most megismerendő tájként. S mindez talán mégis ismerős. Az a hatalmas épület a bal oldalon mintha a neogótika jegyeit viselné magán, s e stílus az otthonosság érzését keltheti abban, aki Nyugatról jön. Formája összetörve ismétlődik meg a zavaros víz cseppet sem sima tükrén. A szem még elkalandozhat a Lánchíd szinte csak sejtethető ívén, talán érzékelhető az Erzsébet híd, a Gellérthegy zárt tömbjéből kivillanó csikja.

Az égbolton nyoma sincs bárányfelhőknek, a hatalmas szürke monokróm felületet nem oldja semmi sem. E kép alkalmat teremt a gondolkozásra, amúgy pedig akár még utazási

kedvet is ébreszthet bárkiben. A titok mindig vonzóbb, mint a részletekben tobzódó, csábítóan vélt hazugság. S akkor még nem szólunk a kötet többi képéről, a mély városismeretről tanúskodó Halas István kérlelhetetlenül tárgyilagos, a pesti mindennapokat bemutató felvételeiről.

Finom, elegáns utalásokat tenni, igazat mondani, ha szomorú is. Tárgyilagos képeket bemutatni, s így csábítani. Talán ez is van olyan jó eljárás, mint gyatra pillanatfelvételek megjegyezhetetlenül azonos minőségű hosszú során át bizonygatni, hogy mily nagyszerű is itt minden. Ne felejtjük el, hogy a Home Shopping küldeményei is megérkeztek egyszer.

GYÖRGY PÉTER

GOOD APPETITE ÉS ZATUREK

A MALÉV-gépen Londonból hazafelé a magyar steward – aki megbízhatóan beszélt angolul – elkezdte kiosztani az uzsonnát. Mechanikus ügyességgel rakta le mindenki elé a tálcaját, és közben minden alkalommal mondott valamit, amit sem én, sem a mellettem ülő tanítványom nem értettünk, pedig mindketten angol szakosok vagyunk. Valahogy így hangzott: *dzsojomi*. Már a felét megettük, mire rájöttünk: *Enjoy your meal!* Nyelvtanilag kifogástalan angol mondat, szó szerint annyit jelent: „élvezze az ebédjét!”, „essék jól az étkezés!”.

Abban nincs semmi kivetni való, hogy ha valaki nagyon sokszor ismét valamit, elkoptatja, lerövidíti – ilyen értelemben a steward nem követett el hibát, ha tetszik: szabályosan koptatott. Am ezt csak akkor lehet büntetlenül csinálni, ha a hallgató is tudja, mit fog hallani. Ha például magyarul búcsúzáskor ezt mondja valaki: *szlítás*, nem kezdek töprengeni. Ha angolul bemutatkozásakor azt mondja: *dzsidú*, nyilvánvaló, hogy az ilyenkor rituálisan előírt *How do you do?* formulát célozta meg, ennyi elég, a

végletesen konvencionizáltat csak jelezni kell.

Itt a bökkenő: a steward ezek szerint úgy vélte, hogy angolul teljesen konvencionizált azt mondani az étel átnyújtásakor az étkezéshez készülő vendégnek: *Enjoy your meal!* Pedig nem az. Ilyet angolul nem szokás mondani – e mondat legfeljebb akkor hangozhatna el, ha mondjuk egy vendéglőből kifelé jövet találkozom a barátaimmal: Á, éppen ide jöttök? Nagyon kellemes hely, mi is jól vacsoráztunk. Hát akkor jó mulatást, *enjoy your meal.*

A steward nyilván azt akarta mondani, amit ilyenkor Magyarországon és az egész kontinensen mondanak: *jó étvágyat!* De ez így nem jó. Aki ugyanis angolosan tud angolul, az egyáltalán nem várja, hogy ez hangozzon el, következőképpen az „elkoptatott” verziót nem fogja megérteni. Aki nem jól vagy nem angolosan tud angolul, az meg azt fogja várni, hogy jó étvágyat kívánjon. vagyis azt mondja: *Good appetite!* Ám az angolok (és amerikaiak, ausztrálok stb. – tehát az angol nyelvű kultúrában nevelkedettek) ezt sosem mondják, ez náluk egyszerűen nem szokás. Az angol kultúra sok apróságban különbözik a kontinentálitól, íme egy szép példa. Nem másképp mondják, hogy „jó étvágyat” (az nyelvi kérdés volna), hanem nem mondják.

A hibát az angoltanár követte el, aki a stewardot tanította. Ahelyett, hogy megmondta volna, hogy ezt nem mondják angolul, ezt ajánlotta: *enjoy your meal.* A tanár szeme előtt az lebeghetett: mindent inkább mondjon a steward, csak a *good appetite*-ot ne, mert ki fogják röhögni, kontinentális tahó. Tény, hogy van olyan beszédhelyzet, melyben az *enjoy your meal* megfelel a magyar jó étvágyat-nak, azaz a kettő átfedődik – például a fenti helyzetben, az étterem ajtajában való találkozáskor a társalgás zárómondata magyarul (németül, olaszul stb.) csakugyan „jó étvágyat!” lenne.

De az – nyelvészeti szakszóval – más pragmatikai szituáció. A jelentés és a pragmatikai érték nyelvenként rafináltan fonódik egybe és válik szét. Az étterem ajtajában

találkozva valóban jó étvágyat kívánok, de nem én kínálom a vendéget, nem én adom az ételt, nem veszek részt az étkezésben semmilyen módon. Ráadásul a *meal* szó az egész étkezést jelenti, tehát legfeljebb egyszer (de mindenképp az asztalhoz ülés előtt!) hangozhat el, olyantól, aki aztán otthagyja az embert, tehát búcsúelemet is tartalmaz. Jelentése tehát: „na pá, és jó étvágyat”. Az *enjoy your meal* pragmatikailag a kívülálló végszava. *Exit.* Nemrég a Kriszt-féle „Százéves”-ben ebédeltem amerikaiakkal, s az idős, méltóságteljes pincér, aki ugyancsak szépen tudott angolul, minden egyes fogás kihozásakor ezt mondta: *enjoy your meal.* A végén már direkt kínos volt, főleg, mert olyan jól beszélt egyébként – nehéz volt elhinni, hogy nem látja át a kifejezés oda nem illőségét.

Nos, mit mondana az angol(nyelvű) steward vagy pincér, amikor leteszi a tányért a vendég elé? Mert valamit csak kell mondania. Igen, ő sem marad néma, ezt mondja: *thank you.* Hogy miért – ne kérdezzék, ezt hívják pragmatikának. Nem is ez az érdekes, hanem az, hogy a magyar stewardnak ezt kellett volna-e mondania? Úgy kell-e feltétlenül viselkednie; mint az angol pincérnek, vagy legalábbis úgy, mint aki angol nyelvű országban szolgált, s felvette az ottani szokásokat? Egyáltalán: fel kell-e venni az angol szokásokat, amikor angolul beszélünk?

A válasz az utóbbi években egyre határozottabban: nem. Az angol nyelv eloldódott Angliától és azon más kultúráktól, ahol anyanyelvként beszélnek, és világnyelv lett, *lingua franca*, mint hajdan a görög, majd a latin. Eszköz lett, mellyel ki-ki a maga kifejeznivalóját kifejezheti. A steward, lévén magyar ember, nem bírt szabadulni attól a vágyától, hogy a tálca letevésekor jó étvágyat kívánjon. Az már teljesen mindegy, hogy ezt milyen angol szavakkal teszi: az *enjoy your meal* ugyanúgy angoltalan, mint a *good appetite*, ha „angoltalanon” azt értjük, amit egy angol nem mondana hasonló helyzetben. De nyugodtan félretehetjük az „angolos” és „angoltalan” e hagyományos kultúrafüggő definícióját. Angolos az, ami angolnyelvtanilag helyesen van szerkesztve, s amit a hallgató az adott pragmatikai helyzetben megért, megértve azt is, hogy a beszélő milyen kultúrából jön.

Mit érdekl a kontinenst, hogy angolul nem mondják: *drink bar?* Hogy a „rokonszenves” kifejezésére ők – egyedül Európában – nem használják a *sympathetic* szót? Sajnáljuk, mi használjuk, és mosolygunk az angolok hóbortjain. Cseh barátaimmal ebédeltem, angolul beszélgettünk. Az első falat előtt az egyik zavartan ezt mondta: *Mahlzeit!*, a másik meg: *Bon appétit!* Micsoda számárság. Ha az ember kontinentális, legyen kontinentális. Ha jó étvágyat akar kívánni, már semmi köze az angolhoz. Akkor meg mondja csak nyugodtan: *Good appetite!*

NÁDASY ADÁM